

Langer thuis met UAS

Eigen haard is een sensor waard

Een gevoel van onveiligheid speelt thuiswonende mensen met dementie nogal eens parten. En ook familieleden en hulpverleners maken zich vaak zorgen 'of het daar allemaal nog wel goed gaat'. Bij Stichting Zorgpalet Baarn-Soest is de afgelopen jaren een systeem van sensoren en camera's getest, UAS geheten, dat het mogelijk moet maken dat zorgafhankelijke ouderen langer in hun eigen huis kunnen blijven wonen.

door Annegreet Jans en Tessa Overmars-Marx

Blijven wonen in je eigen huis, ook als je kwetsbaar bent geworden en afhankelijk van zorg. Dat is niet alleen het ideaal van veel mensen tegenwoordig, het is ook een situatie die in de toekomst steeds noodzakelijker zal worden vanwege de vergrijzing en de sterke stijging van het aantal zorgbehoevende ouderen. Zo zal het aantal mensen met dementie in 2030 naar verwachting met 65 procent zijn toegenomen ten opzichte van 2005. Die ontwikkeling vraagt om slimme oplossingen voor intensieve zorg waarbij 24-uurstoezicht is vereist en die van moment tot moment kan verschillen (en dus niet te plannen is). Technologie kan in deze zorg een belangrijke rol spelen en zo de inzet en de belasting van (schaarse) zorgmedewerkers verminderen.

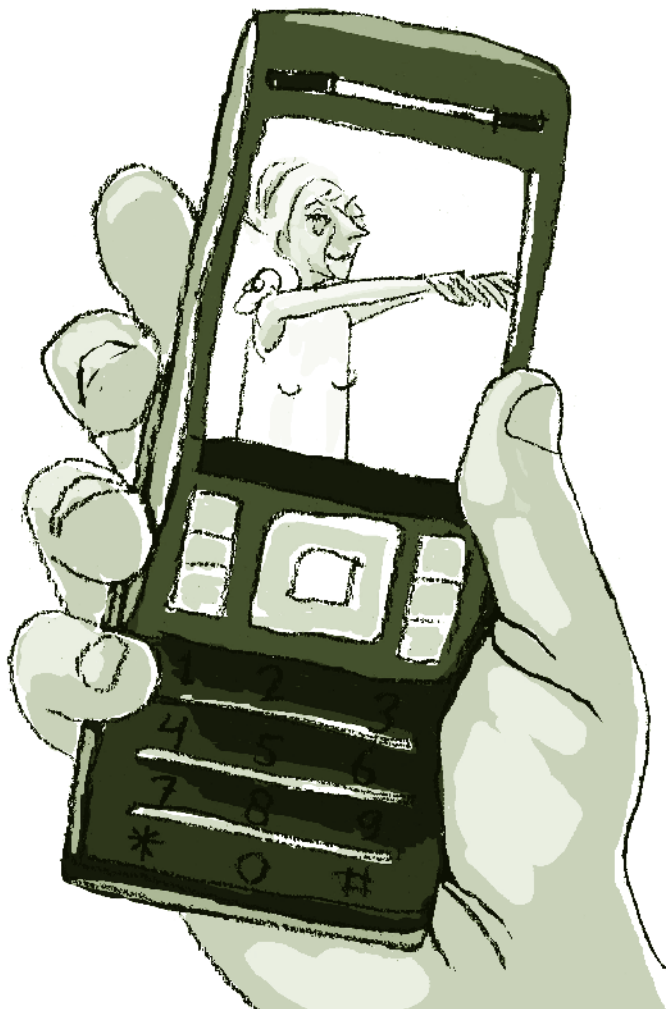
Een voorbeeld van dergelijke techniek is UAS, een systeem voor woningalarmering dat is ontwikkeld door TNO. Het UAS-systeem biedt 24-uurstoezicht door middel van een draadloos netwerk van sensoren en twee camera's die in noodsituaties worden geactiveerd. Het sensornetwerk bestaat voor het grootste deel uit infrarood bewegingsmelders. Daarnaast omvat het systeem een bedmatmelder die een signaal doorgeeft als iemand uit bed stapt of valt en rookmelders voor brandsignalering. De signalen van het sensornetwerk worden permanent geanalyseerd door een computer in de woning. Het systeem analyseert zo voortdurend de situatie in huis, het volgt de bewegingen van de cliënt en signaleert noodsituaties zoals vallen of dwalen. Wanneer zich zo'n situatie voordoet, stuurt het UAS-systeem een alarmbericht per sms naar de mobiele telefoon van de dienstdoende zorgmedewerker en gaan de camera's in de woning aan. In de sms staat in welk vertrek zich een mogelijke noodsituatie heeft voorgedaan. De zorgmedewerker kan met de mobiele telefoon de beelden in de woning bekijken en indien nodig actie ondernemen (bijvoorbeeld een spreek-luisterverbinding met de cliënt activeren

of direct naar de woning gaan). Een groot voordeel van het UAS-systeem is dat het een noodsituatie kan signaleren zonder dat de bewoner zelf op een knop hoeft te drukken of eraan hoeft te denken een alarm bij zich te dragen. Het systeem is hierdoor ook bruikbaar bij cliënten in een verder gevorderd stadium van dementie of met ernstige somatische klachten. Bovendien is het makkelijk te verplaatsen en in een andere woning te installeren.

TNO startte al in 2001 met de ontwikkeling van het systeem. Van 2006 tot de zomer van 2009 heeft Stichting Zorgpalet Baarn-Soest een prototype van het UAS-systeem gebruikt bij de zorg aan twintig thuiswonende cliënten met een intensieve zorgvraag. Vilans evalueerde samen met de Hogeschool Utrecht de ervaringen van cliënten en medewerkers tijdens dit proefproject.

Behoud van zelfstandigheid

Brengt de inzet van technologie als UAS het ideaal, zorgafhankelijke mensen langer thuis laten wonen, dichterbij? Daar draaide het om tijdens het proefproject in Baarn-Soest. Een groot deel van de cliënten die eraan deelnam, had een verblijfsindicatie voor het verpleeghuis. Van de twintig deelnemers hadden er veertien somatische klachten, de andere zes leden aan dementie in een gevorderd stadium. De meeste cliënten die deelnamen aan het proefproject hadden geen partner (meer), er deden slechts twee echtparen mee. De deelnemers hebben gemeen dat zij zo lang mogelijk thuis willen blijven wonen, zelfs al lijkt dit soms amper mogelijk vanwege de intensieve zorgvraag. 'Ik heb helemaal geen behoefte aan zo'n verplichte zitkamer waar je met z'n allen zit te ouwehoeren. Mijn schoonmoeder heeft in zo'n verpleeghuis gezeten en daar kwamen we wel op bezoek maar ik dacht: dit hoef ik niet,' aldus een van hen. En een van de twee deelnemende

Illustratie: Josefine Versteeg

echtparen: 'Wij proberen alles nog zoveel mogelijk zelf te doen en een ander niet tot last te zijn. We vinden het gewoon moeilijk om die zelfstandigheid te laten varen.'

De meeste cliënten zijn het erover eens: het systeem vergroot het gevoel van veiligheid. Ook veel familieleden zijn die mening toegedaan. Hoe noodzakelijk 24-uurstoezicht voor de deelnemers is, blijkt uit de ervaring van een van de ouderen: 'Toen ik in de badkamer viel, was dat echt heel onverwacht. Ik had een slokje water gedronken, draaide mij om om naar de wc te gaan en lag ineens pal op de grond.' Het gevaar van vallen speelt vooral bij de ouderen met somatische klachten, bij de mensen met dementie gaat het meer om dwalen en andere noodsituaties in huis.

Het UAS-systeem werd bij de start van het project door het overgrote deel van de twintig deelnemers gezien als een welkome aanvulling op hun dagelijkse zorg. Sommige cliënten hadden ingestemd met de plaatsing van het systeem na lichte druk van de familie, maar op één persoon na maakte niemand zich zorgen over zijn privacy: 'Ze kunnen het ook niet inschakelen. Alleen als dat alarmsysteem afgaat, kan er eventueel een camera aan. Maar het is niet zo van: nou we gaan eens

Een groot voordeel van het UAS-systeem is dat het een noodsituatie kan signaleren zonder dat de bewoner zelf op een knop hoeft te drukken

even kijken hoe mevrouw X erbij zit vanavond.'

Een aantal cliënten heeft behoefte aan extra begeleiding bij het gebruik van het systeem of is kritisch over de vormgeving ervan. Ook de gevallen van vals alarm als gevolg van kinderziektes in het systeem zorgden voor kritische geluiden bij een deel van de cliënten. Inmiddels zijn deze technische problemen opgelost en is het UAS-systeem verbeterd. TNO gebruikt de ervaringen met het proefproject om het systeem verder te vervolmaken. Het is de bedoeling dat UAS in 2010 op de markt komt.

Extra ogen

Zorgmedewerkers voelen zich door het UAS-systeem minder onzeker of het wel goed zit met de veiligheid van de cliënt. Via de spreek-luisterverbinding van het halsalarm dat vóór die tijd werd gebruikt, waren de cliënten vaak slecht verstaanbaar. En medewerkers hadden ook de behoefte om te kunnen zien wat er in de woning van de zorgbehoevende oudere aan de hand was. Het UAS-systeem maakt dit mogelijk doordat de camera's in de woning in geval van een noodsituatie automatisch worden ingeschakeld.

Bij sommige cliënten heeft men ook gewerkt met video-observatie. Hierbij kijkt een hulpverlener, uiteraard met toestemming van de cliënt of diens wettelijk vertegenwoordiger, regelmatig met de camera's in de woning rond. Dit geeft meer inzicht in de dag- en nachtsituatie van de oudere en dat maakt een efficiëntere ondersteuning door de thuiszorg mogelijk. Zonder UAS waren er een hoop controlebezoeken nodig geweest om die informatie te verzamelen en dat scheelt aanzienlijk in de kosten.

Een probleem vonden de zorgverleners wel dat het prototype van het UAS-systeem tijdens het proefproject nog regelmatig faalde. Medewerkers denken dat het systeem een bijdrage kan leveren om mensen langer thuis te laten wonen, mits alles goed werkt. Tijdens het proefproject werd duidelijk dat het essentieel is dat de zorgorganisatie de medewerkers voortdurend begeleidt bij het werken met het UAS-systeem. De medewerkers moeten het systeem leren accepteren en vertrouwen en dat vraagt goede voorlichting en training. Dit is tijdens het proefproject onder meer gebeurd door middel van informatiebijeenkomsten en door de medewerkers een kaartje bij hun mobiele telefoons te geven met daarop: 'Hoe te handelen bij een alarm'. Het is belangrijk dat hier blijvende aandacht voor is.

Geen droom

Wanneer een zorgorganisatie bereid is om te investeren in de aanschaf van een woningalarmeringssysteem, zijn de baten van UAS relatief groot. Het werken met het systeem vraagt namelijk weinig nieuwe competenties van medewerkers en de kosten zijn vergelijkbaar met andere systemen voor zorg op afstand met videoalarmering. Cliënten kunnen langer zelfstandig thuis wonen en voelen zich veiliger, medewerkers hoeven minder vaak te worden ingezet. Zo draagt het UAS-systeem bij

>

Brengt de inzet van technologie als UAS het ideaal, zorgafhankelijke mensen langer thuis laten wonen, dichterbij?

Schermerzorg

Schermerzorg is communicatie via een beeld- en geluidsverbinding tussen een cliënt thuis en een hulpverlener elders. Schermzorg maakt onderdeel uit van een nieuw zorggebied dat zorg op afstand heet. Andere vormen van zorg op afstand zijn bijvoorbeeld bewaking op afstand via sensoren, *telemedicine* en *e-health*. Uit proefprojecten met schermzorg komt naar voren dat dit nieuwe medium diverse mogelijkheden biedt om de kwaliteit van leven van cliënten en mantelzorgers te verbeteren. Cliënten vinden bijvoorbeeld oogcontact belangrijk en schermzorg maakt dit mogelijk; dat is een pluspunt boven enkel telefonisch contact. Ook geven gebruikers van schermzorg te kennen dat zij meer regie hebben over hun eigen leven en denken zij het verloop van hun revalidatie of hun aandoening beter onder controle te hebben. Als cliënten naast schermzorg ook gebruik maken van personenalarmering voelen zij zich veiliger, minder eenzaam en meer betrokken bij hun sociale omgeving.

Behalve voordelen voor cliënten zijn er ook voordelen voor mantelzorgers: zij krijgen meer zelfvertrouwen doordat zij oogcontact hebben met zorgverleners en lotgenoten. Zorgverleners vinden werken met schermzorg een verrijking van hun werk. Door het oogcontact met de cliënt kunnen zij beter inspelen op de zorgvraag en door de camera's en/of sensoren hebben zij een beter beeld van de cliënt, zijn toestand, gedrag en situatie.

Een brochure over schermzorg (*Schermerzorg. Zorg op afstand via camera en beeldscherm*) is verschenen in de reeks 'Zicht op zorg en technologie' van Vilans. Deze reeks geeft informatie over tal van reeds bestaande technologische toepassingen

in de ouderen- en de gehandicaptenzorg. Met de brochures kunnen zorgmedewerkers kennismaken met de mogelijkheden en beperkingen van technologische toepassingen. Wat is er mogelijk? Wat is de rol van de zorgverlener? Welke ethische vragen komen kijken bij het gebruik van technologie in de zorg? Naast de brochures voor zorgmedewerkers zijn er ook factsheets voor bestuurders en managers. Meer informatie vindt u op www.vilans.nl/zichtopzorgentechnologie.

Reeds verschenen brochures:

- Horen, zien en reageren. Signalering op afstand bij ouderen en mensen met een beperking.
- Met het oog op de ander. Technologie voor partners van thuiswonende mensen met dementie.
- Van voorlichting tot verlichting. Licht voor ouderen en mensen met dementie.
- Ieder slot zijn eigen sleutel. Oplossingen voor de sleutelproblematiek in de zorg.
- Van ingang tot uitgang. Een toegankelijke, veilige woning en woonomgeving voor iedereen.
- Hulp bij Hulpmiddelen. Kijk op hulpmiddelen en hulpmiddelenzorg.
- Zorg van ver en toch dichtbij. Technologieën, toepassingen en de rol van de zorgverlener bij zorg op afstand.
- Telemedicine. Medische behandeling en zorg op afstand.

Cliënten van zorgprofessionals kunnen voor informatie over technologie in de zorg terecht op www.zelfredzaam.nl.

Helianthe Kort, Hogeschool Utrecht; Pieter Huijbers, Vilans.

aan de omslag van intramurale naar extramurale dienstverlening.

In de toekomst zou het aanbeveling verdienen ouderen al in een eerder stadium vertrouwd te maken met domotica. Wanneer de zorgvraag dan toeneemt, kan de technologie in huis worden uitgebreid. Van belang voor een dergelijke levensloopbestendige benadering van wonen voor ouderen is dat de keten van wonen en zorg goed op elkaar is afgestemd. Samenwerking tussen woningcorporatie en zorginstelling is geboden om een goede coördinatie van zorg- en woningaanpassingen mogelijk te maken. Het UAS-systeem is daarbij een antwoord op de groeiende vraag naar ouderenhuisvesting en verpleeghuiszorg in een toekomst waarin variatie in het

aanbod wenselijk zal zijn. De ervaringen tijdens het proefproject maken duidelijk dat wonen waar je wilt, ook als je zorgafhankelijk bent, geen droom is voor de verre toekomst, maar ook al mogelijk is met behulp van de technologie van vandaag. Het UAS-systeem bleek de thuiswonende cliënten inderdaad steun te bieden. Van de zes mensen met dementie kon verpleeghuisopname door de inzet van UAS in drie gevallen worden uitgesteld; één van deze pg-clieënten hoefde zelfs helemaal niet naar het verpleeghuis.

Annegreet Jans en Tessa Overmars-Marx zijn werkzaam bij Vilans te Utrecht.

De medewerkers moeten het systeem leren accepteren en vertrouwen en dat vraagt goede voorlichting en training

Het evaluatieonderzoek van het UAS-project van Zorgpalet Baarn-Soest is te downloaden via:
<http://www.vilans.nl/smartsite.dws?id=132644>.